

GIDA TEDARİK ZİNCİRİNDE ALICILAR

Fatma Abaz
RK Rekabet Uzman Yardımcısı

Tedarik zincirinde alıcı konumunda bulunan teşebbüsler, kendi lehlerine koşullarda alım yapabilmek için rekabete aykırı şekilde bir araya gelerek alım kartelleri oluşturabilmektedir.

Tamamına yakını tarımsal kökenli olan gıda ürünlerinin üretiminde tarıma yönelik politikalar kimi ülkeler bakımından önceliğini korusa da kimi ülkeler bakımından ithalat kanalı ön plana çıkmaktadır. Gıdanın teminine yönelik süreçte yer alan aktörlerin piyasadaki rolleri; kaliteli, sağlıklı ve tüketici refahını optimal seviyede gözetecek şekilde gıdaya erişimin sağlanabilmesi bakımından dikkate değer bir konumda bulunmaktadır.

Gerek tarımsal kökenli, gerek işlenmiş gıda ürünleri bakımından, gıdanın üretim aşamasından nihai

tüketicieye ulaştırılmasına kadar tedarik zincirinde faaliyet gösteren aktörler üretici, tedarikçi, perakendeci vb. olarak farklı konumlarda karşımıza çıkabilmektedir. Tüketicilerin sıklıkla karşı karşıya kaldığı perakendeciler ise tedarik zincirinin önemli oyuncularındandır. Perakendeciler piyasadaki yoğunlaşmalar neticesinde tedarikçiler karşısında artan alıcı güçleri ile alım koşullarını kendileri lehine belirleyebilmektedir. Rekabet Kurumu tarafından yayımlanan Türkiye Hızlı Tüketim Malları Perakendeciliği Sektör İncelemesi Ön Raporu'nda ifade edildiği üzere 2019 yılı itibarıyla Bim

Birleşik Mağazalar A.Ş., Yeni Mağazacılık A.Ş. (A101), Migros Ticaret A.Ş., Şok Marketler Ticaret A.Ş.'nin toplamda sahip olduğu pay, pazarın %50'sinden fazlasını oluşturmaktadır.

Perakendecinin belirleyiciliği

Pazardaki rekabet düzlemine ilişkin önemli parametrelerden biri alıcı gücü kavramıdır. Her teşebbüsün bir noktada alıcı gücüne sahip olduğu söylenebilecektir. Alıcı gücü ile alım koşulları perakendeci lehine belirlenmekte ve perakendeci, ürünleri oldukça düşük fiyata tedarik edebilme gücüne kavuşmaktadır. Bu noktada düşük fiyata alınan ürünün perakendeci tarafından da düşük fiyata satılabilmesi, perakendecinin karşılaşacağı rekabetçi baskıya bağlı hale gelmektedir. Dolayısıyla, indirimli fiyatın tüketiciye yansıtılması için piyasadaki mevcut rekabet seviyesinin büyük önem taşıdığını söylemek hatalı olmayacaktır.

Alıcı gücü; yoğunlaşmalar veya teşebbüslerin rekabete aykırı eylemleri ve uygulamaları ile bir araya gelmesi suretiyle de ortaya çıkabilmektedir. Alım kartelleri veya birleşme/devralmalar ile meydana gelebilen yoğunlaşma neticesinde ortaya çıkan alıcı gücü; gıda tedarik zincirinin işleyişine fiyat, ürün çeşitliliği, ürün bulunurluğu bakımından etkide bulunabilmektedir. Tedarik zincirinde alıcı konumunda bulunan teşebbüsler, kendi lehlerine koşullarda alım yapabilmek için rekabete aykırı şekilde bir araya gelerek alım kartelleri oluşturabilmektedir.

Örneğin, yaş sebze meyve sektöründe oluşacak olası bir alım karteli üreticiler üzerinde baskı yaratabilecektir. Anılan sektör bakımından düşünüldüğünde depolanması üreticiler bakımından ilave bir maliyete yol açan, bozulabilir nitelikteki sebze, meyve ürünlerinin düşük fiyatlarda ve alıcıların lehine koşullarda satılabilmesi durumunda üreticiler üretimi devam ettirme güdüsünü kaybedebilecektir. Dolayısıyla, gıda tedarik zincirinde oluşacak alıcı gücünün zincirin diğer halkalarında yer alan aktörlerin faaliyetleri üzerinde etkide bulunabileceğini söylemek mümkündür.

Büyük alıcılar piyasayı belirliyor

Gıda tedarik zinciri üzerinde oluşacak alıcı gücünün tedarikçiler, üreticiler üzerinde yaratacağı baskı neticesinde tüketicilerin makul fiyatlı ve kaliteli ürünlere

ulaşabilmesi güçleşecektir.

Farklı yollar ile oluşabilecek alıcı gücünün piyasada yaratacağı olası bozucu etki karşısında rekabetçi baskının dengeleyici güç olduğu söylenebilecektir.

Diğer yandan, birleşme ve devralmalar neticesinde meydana gelen yoğunlaşmalar da tedarik zincirine yönelik başka bir etkiye işaret etmektedir. Artan yoğunlaşmalar ile ürün alım koşullarını kendi menfaati

doğrultusunda belirleme gücü elde eden teşebbüsler, üretici/ tedarikçilere yaratacağı baskı ile söz konusu teşebbüslerin farklı alıcılar ile ticari ilişki kurmasının önünde engeller oluşturabilmektedir. Bu durumda tedarikçilerin yalnızca alıcı gücü yüksek teşebbüse ürün tedarikinde bulunması söz konusu olabilecektir. Nitekim ürünlerin tek bir alıcıya satışı sonucunda tüketicinin talep ettiği ürünler oldukça sınırlı sayıda noktada bulunabilir hale gelecektir. Bu durum nihayetinde ürün bulunurluğunu ve fiyatları olumsuz etkileyerek tüketici refahında azalışa neden olacaktır.

Teşebbüslerin artan alıcı gücü ile diğer teşebbüslere uygulayacağı olası baskının tüketici refahına olumsuz etkisi zayıf rekabet koşulları altında daha da etkili olacaktır. Tedarik zincirinin işleyişine etki eden bu unsurlar piyasada gıda fiyatlarında artışa yol açabileceği gibi alternatif ürünlere farklı satış noktaları kanalı ile ulaşmayı da güçleştirecektir.

Gıda tedarik zincirinin aynı ve/ veya farklı seviyelerinde faaliyet gösteren, aralarında rakiplik veya

sağlayıcı-perakendeci ilişkisi bulunan piyasa aktörlerinin sayısı, tedarik zinciri boyunca rekabetçi yapının yoğunluğu teşebbüslerin faaliyetleri bağlamında denge fren ilişkisi oluşturmakta ve gıdaya ulaşım bakımından gerek fiyat gerek kalite gerekse de ürün bulunurluğu gibi pek çok parametreyi etkilemektedir. Alıcı gücü kanalı ile gıda tedarikinde fiyat ve ürün bulunurluğu bakımından olumsuz etki edebilecek eylemler ve uygulamalar, teşebbüslerin karşılaşacağı rekabetçi baskı ile dengelenebilecektir. Dolayısıyla, gerek yoğunlaşmalar gerek alım kartelleri ile ortaya çıkabilecek alıcı gücünün yaratacağı rekabet karşıtı eylem ve uygulamalar, Rekabet Kurumu tarafından yapılan incelemeler, soruşturmalar ile yakından takip edilmektedir.

2019 yılı itibarıyla
Bim Birleşik
Mağazalar A.Ş.,
Yeni Mağazacılık
A.Ş. (A101),
Migros Ticaret
A.Ş., Şok
Marketler Ticaret
A.Ş.'nin toplamda
sahip olduğu
pay, pazarın
%50'sinden
fazlasını
oluşturmaktadır.